

APRIL 1, 2013

OHINGA MAR JARITO

MALANDO PINYRUODH JEHOVA

BE BEDO GI NGIMA
MAMOR NYALORE?

GASEDNI, *Ohinga mar Jarito*, miyo Jehova Nyasaye duong' kaka Jaloch e wi gik moko duto. Ohoyo ji gi wach maber ni Pinyruodh Nyasaye malocho e polo chiegni tieko gik maricho duto kendo loko piny obed paradis. Gasedni jiwo yie kuom Yesu Kristo, jal ma ne otho eka mondo wayud ngima mochwere kendo olocho sani ka en Ruoth e Pinyruodh Nyasaye. Osebed kigoyo gasedni [e dho Ingeresa] chakre higa mar 1879, kendo gasedni ok donjre gi weche siasa. Omakore chuth gi gima Muma wacho.

Be diher medo yudo weche mamoko kata puonjruck Muma ma onge chudo?

Dhi e Websait mar www.jw.org/luo kata or kwayo mari kitiyo gi moro kuom adrese moket kae.

SOUTH AFRICA:
Jehovah's Witnesses
Private Bag X2067
Krugersdorp
1740

KENYA:
International Bible Students Association
PO BOX 21290
00505 Nairobi

Mondo iyud list moting'o adrese duto e piny ngima, ne Websait mar www.jw.org/contact.

Gasedni ok en ming'iewo. Ogoye mondo okony tich madhi nyime mar puonjo Muma e piny mangima, kendo tijno itimo kokalo kuom chiwo maonge achune. Mana ka onyisi e yo machielo, Ndiko ma oti godo kae ogol e *The Bible in Luo*, 1968.

The Watchtower (ISSN 0043-1087) is published semimonthly by Watchtower Bible and Tract Society of New York, Inc.; L. Weaver, Jr., President; G. F. Simonis, Secretary-Treasurer; 25 Columbia Heights, Brooklyn, NY 11201-2483, and by Watch Tower Bible and Tract Society of South Africa NPC, 1 Robert Broom Drive East, Rangeview, Krugersdorp, 1739. © 2013 Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania. Ratiro duto olor. Printed in South Africa.

WACH MA NG'E GASET WUOYOE

Be Bedo gi Ngima Mamor Nyalore Gadier? ITE MAR 3

GIMOMIYO NGIMA YESU NOPONG' GI MOR 4
YESU PUONJOWA KAKA WANYALO BEDO GI NGIMA MAMOR 6

BENDE EI GOCHONI

Muma Loko Kit Ngima Ji 8

Be Ne Ing'eyo? 10

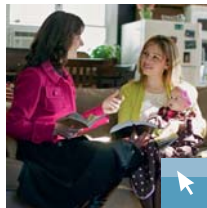
Sud Machiegni gi Nyasaye—"Kwauru, Eka Nomiu" 11

Luw Yie Margi—Noa "Nowuotho gi Nyasaye" 12

Dwoko Penjo mag Muma 16

SOM WECH E MOME DORE E INTANET
www.jw.org/luo

PENJO MA JI JOPENJO E WI JONENO MAG JEHOVA—Chenro mar Puonjruck gi ji Muma en Ang'o?

(Ne WECH E WIWA/PENJO MA JI JOPENJO)

GOL GASEDNI E FOMAT MOPOGORE OPOGORE E INTANET

Be Bedo gi Ngima Mamor Nyalore Gadier?

“Ndalo mag hikwa gin higini piero abiriyo, to kamoro gichopo higini piero aboro nikech teko ma ng'ato ni go; to sungagi en mana chandruok gi parrwok.”—Zaburi 90:10.

MANO kaka wechego gin adier ndi! Kinde mang'eny, ngima e pinyini opong' gi “chandruok gi parrwok.” Samoro nyalo bedo ni isegapenjori niya: 'Be bedo gi ngima mamor gadier en gima nyalore gie sani?'

Kaw ane ranyisi mar Maria. Kinde duto ne en ng'at matiyo matek, kata kamano, gie sani nikech en jahigni 84, ok onyal wuotho kata wuok e ot. Kata obedo ni pache pod liw, dende to koro onyosore ahinya. Be onyalo bedo mamor e ngima ma kamano?

To nade in? Dibed ni seche moko isegapenjori kabe *inyalo* bedo gi ngima mamor. Nyalo bedo ni tich mitiyo pile en tich makelo olo mang'eny kendo minwoyo anwoya pile pile, kata ni itiyi matek to ji ok ne. Seche moko ngimani dhi maber gie sani, kata kamano pod iwinjo kiluor kiparo kinde mabiro. Samoro gima chandi en ni ijawinjo ni in kendi kata winjo ka chunyi ool. Samoro ngimau e ot opong' gi ywaruok gi dhawo kata iselalo ng'ati mihero e tho. Kuom ranyisi, dichwo moro miluongo ni André, ne okalo e achiel kuom pekgo. Wuon-gi ma ne ohero ahinya ne otuore apoya motho. Owacho ni wachno ne litne ahinya kendo noweyo bugo moro e chunye ma nosik kode nyaka chieng'.

Kata obedo ni wanyagore gi chandruoge machalo nade, dwarore ahinya ni wayud dwoko mar penjoni: Be ngima mamor nyalore gadier? Wanyalo yudo dwoko kuom puonjore kuom jal moro ma ne odak e piny higni 2,000 mosekalo—Yesu Kristo. Kata obedo ni Yesu nokalo e chandruoge mang'eny, ne en gi ngima mamor. Omiyo wan be wanyalo bedo gi ngima mamor ka waluwo ranyisi mare.

GIMOMIYO NGIMA Yesu NOPONG' GI MOR

BE YESU ne nigi ngima mamor gadier? Nenore ni ne odongo e ngima mapiny, kendo e ngimane duto e pinyka, ne ok en jamwandu. Kuom adier ne “onge ka ma doketie wiye.” (Luka 9:57, 58) E wi mano ne ji osin kode, ne oketh nyinge, kendo gikone wasike ne onege.

Inyalo penjori niya, ‘Be ng’ato nyalo bedo mamor e ngima ma kamano?’ Kata kamano, nitie weche mang’eny e ngima Yesu ma ber ka wanono. We wane ane weche ang’wen e kit ngima Yesu.

1. YESU NE DWARO TIMO DWACH NYASAYE.

“Chiemba en timo dwaro mar Jal ma noora, kendo tieko tichne.”—Johana 4:34.

Yesu nonyiso e wechene koda e timbene ni ne odwaro timo dwach Jehova, Wuon mare me polo.* Yesu ne mor ahinya timo dwaro mar Nyasaye. Ne owacho ni timo kamano ne chalne gi chiemo mana kaka ndiko monyis malo kae wacho. Ne ane chal ma ne omiyo opimo wach Nyasaye gi chiemo.

Yesu ne owacho wechego e chuny odiechieng’ (Johana 4:6) Nyaka bed ni ne odenyo nimar noyu-

* Jehova e nying Nyasaye kaluwore gi Muma.

do osewuotho okinyi mangima e piny Samaria ma notimo gode. Nikech ne ool, jopuonjrene ne onyise ni: “Rabbi, chiem.” (Johana 4:31) Dwoko ma Yesu ne ochiwo nonyiso kaka noneno ni timo tij Nyasaye ne miye teko. Donge mano nyiso ni Yesu ne nigi ngima mamor adier?

2. YESU NE OHERO WUON MARE AHINYA.

“Ahero Wuoro.”—Johana 14:31.

Yesu ne nigi winjruok machiegni ahinya gi Wuon mare kane en e polo. Nikech Yesu ne ohero Nyasaye ahinya nomiyo olero ne ji Wuoro—Nyinge, dwache, koda kite. Kokalo kuom weche ma ne Yesu owacho, timbene koda chuny ma ne onyiso chalo ka ngima wane-no Wuon mare. Omiyo, kane Filipino owacho ne Yesu ni: “Nyiswa Wuoro,” Yesu ne odwoke niya: “Ng’a mosenena, oseneno Wuoro.”—Johana 14:8, 9.

Yesu nohero Wuon mare ahinya ma nomiyo oikore winjo Wuon mare kata ka mano ne nyalo miyo otho. (Jo Filipi 2:7, 8; 1 Johana 5:3) Hero Nyasaye ahinya kamano nomiyo ngima Yesu obedo gi mor.

3. YESU NE OHERO JI.

“Onge ng’ato man gi hera maduong’ molooyo ma, ni ng’ato oweyo ngimane nikech osiepe-ne.”—Johana 15:13.

Bedo ni wan dhano morem, ne waonge geno mar kinde mabiro. Muma lero kama: “Richo nobiro e piny kuom ng’at achiel [Adam], kendo tho nobiro e piny kuom richo, kamano bende tho nobiro ni ji duto, nikech ji duto ne otimo richo.” (Jo Rumi 5:12) Kuom tekowa wawegi ok wanyal bwodho tho, ma en misach richo.—Jo Rumi 6:23.

Gimaber en ni nikech Nyasaye oherowa, ne oyawonwa yo mwanyalo tonygo. Nochiwo wuode makare kendo maonge richo, ma ne iluongo ni Yesu, mondo osandre kendo otho kochiwo rawar ma ne dwarore ni owar dhano oa e twech mar richo kod tho. Nikech Yesu ne ohero Wuon mare *kod ji*, noyie mochiwo ngimane makare e lowa. (Jo Rumi 5:6-8) Hera ma kamano ne omiye mor.*

* Mondo iyud weche momedore e wi kaka tho mar Yesu warowa, ne sula mar 5 e bug *Ang’o ma Muma Puonjo Kuom Adier?* mogo gi Joneno mag Jehova.

4. YESU NE ONG’EYO NI WUON MARE NE OHERE KENDO NE OYIE KODE.

“Jali en Wuoda mahero, chunya mor kode.”
—Mathayo 3:17.

Jehova nowacho wechego e polo chieng’ ma nobatise Yesu. E yorno, Jehova nonyiso ayannga ni nohero kendo ne oyie gi Wuode, Yesu. Omiyo, Yesu ne nyalo wacho gi chir niya: “Wuoro ohera”! (Johana 10:17) Nikech Yesu no-ong’eyo ni Wuon mare ohere kendo oyie kode, nobedo gi chir mar nyagore gi akwede koda jaro. Mano bende nokonyo Yesu mondo kik oyiengini kata kane obwoege gi tho. (Johana 10:18) Ng’eyo ni Nyasaye ne ohere kendo ne oyie kode ne omedo miyo Yesu mor.

Onge kiawa ni ngima Yesu ne opong’ gi mor. Nenore maler ni wanyalo puonjore weche mang’eny kuome e wi kaka wanyalo bedo gi ngima mamor. Sula maluwo biro nono puonj moko ma achiel kachiel ma Yesu ne opuonjo jolupne e wi kaka ginyalo dak.

Yesu Puonjowa Kaka Wanyalo

BEDO GI NGIMA MAMOR

“Wuothi kaka [Yesu] bende nowuotho.”—1 Johana 2:6.

MANA kaka ne waneno e sula motelo ne mae, Yesu ne nigi ngima mamor. Omiyo, ka wadwaro bedo gi mor e ngimawa, dwarore ni waluw ranyisi mare kendo wawinj puonjne.

Mano bende e kaka Jehova jiwowa ni mondo watim mana kaka inyiso e ndiko moket malo kae. Wuotho kaka Yesu nowuotho oriwo luwo ranyisi mare kendo tiyo gi puonjne e yore duto mag ngimawa. Timo kamano biro miyo Nyasaye oyie kodwa kendo biro konyowa bedo gi ngima mamor.

Yesu nomiyowa puonj manyalo konyowa wuotho mana kaka ne owuotho. Moko kuom puonjgi yudore e Twak mar Got ma ne Yesu ogolo kendo ma en twak mong'ere ahinya. We wanon ane moko kuom puonjgi koda kaka wanyalo tiyo kodgi e ngimawa.

PUONJ: “Mano mor manadi ni jo man gi chan e chunygi; nikech pinyruodh polo en margi.”

—Mathayo 5:3.

KAKA PUONJNO KONYOWA BEDO GI NGIMA MAMOR: Yesu nonyiso ni ne ochwe dhano gi dwaro mar ng'eyo Nyasaye. Wagombo ng'eyo dwoko mag penjo kaka magi: Ang'o momiyo Nyasaye ne ochweyowa? Ang'o momiyo chandruok ng'eny e piny? Be Nyasaye dewowa kuom adier? Ka ng'ato osetho, be onyalo bedo mangima kendo? Mondo wabed gi ngima mamor, dwarore ni wayud dwoko mag penjo kaka mago. Yesu nong'eyo ni dwoko mag penjogo nyalo mana yudore kamoro achiel—e Muma. Kane owuoyo gi Wuon mare e lamo, Yesu nowacho niya: “Wachni en adiera.” (Johana 17:17) Be Muma nyalo konyowa ng'eyo Nyasaye gadier mi wabed mamor?

WECHE MA NE OTIMORE E NGIMA NG'ATO: Esa ma ne en jawer mang'ula e band moro mong'ere, hu-

mbe ne dhi ka medore. Kata kamano, Esa pod ne winjo ni oremo gimoro e ngimane. Owacho niya: “Kata obedo ni ne ahero bedo e bandno, ne pod aneno ni aonge mor e ngimana.” Bang' kinde, Esa ne oromo gi achiel kuom Joneno mag Jehova. Owacho niya: “Ne apenje penjo modhuro. Dwo-kone malong'o kendo mowuok e Ndiko nokawa gi wuro, omiyo ne ayie ochak puonja Muma.” Gik ma Esa nopusonjore e Muma nomulo chunye kendo nomiyo ochiwo ngimane mondo oti ne Jehova. Owacho niya: “Kinde mokalo, ne an ng'at masiko donjo e chandruok moro bang' machielo. To gie sani, an gi ngima mamor gadier.”*

PUONJ: “Mano mor manadi ni jo mang'won.”

—Mathayo 5:7.

KAKA PUONJNO KONYOWA BEDO GI NGIMA MAMOR: Bedo mang'won oriwo kecho ji kendo dewogi. Yesu nonyiso jochan ng'wono. Nikech ng'wono, nokawo okang' mar konyo jogo ma ne chandore. (Mathayo 14:14; 20:30-34) Ka walowo ranyisi mar Yesu e nyiso ng'wono, wamiyo ngimawa medo bedo gi mor nikech jogo manyiso jomoko ng'wono yudo mor. (Tich Jooto 20:-35) Wanyalo konyo joma nie chandruok kokalo kuom weche koda timbe mang'won. Be en adier ni nyiso ng'wono miyo ngimawa medo bedo mamor?

WECHE MA NE OTIMORE E NGIMA NG'ATO: Maria gi chwore, Carlos, gin ranyisi maber e nyiso ng'wono. Min Maria ne otho ma wuon Maria odong' kende, kendo kuom higni mogwaro, osebedo gi tuwo mamiyo ok onyal wuok e kitanda. Maria gi Carlos nokawe mokele e odgi kendo gin e ma gikonye e yore duto. Giwacho ni nitie kinde mang'eny maok ginind gotieno, seche moko gise

* Inyalo somo sigand Esa duto e ite mar 8-9 mar gasedni.

Carlos gi Maria

chandruoge matek kaka mago. Otemo bedo ng’at maok yware e weche kata chuno gik moko. Otemo bedo ng’at mang’won, ma neno ne ji lit, kendo matemo timo ne jomoko kaluwore gi chalgi. (Jo Efeso 4:31, 32) En gadier ni puonjruok bedo ng’at makelo kuwe osekonnye bedo gi winjruok maber gi joode koda jomamoko.

KETO PACHWA KUOM NGIMA MAN NYIME

Ka waluwo puonj mariek mag Yesu, wabiro yudo mor e ngima kendo wabiro bedo gi chuny mokuwe. Kata kamano, mondo wabed gi ngima mamor gadier, dwarore ni wang’e bende gima biro timore e kinde mabiro. Kuom adier, ere kaka wanyalo bedo mamor ka geno ma wan-go en mana bedo moti, bedo matuwo, kendo tho? Donge mano e kaka ngima chalo e pinyini?

Kata kamano, nitie wach maber! Jehova no-gwedh jogo duto matemo ‘wuotho kaka [Yesu] bende nowuotho.’ Jehova osingo ni machiegni obiro loko piny obed manyien kama dhano moluoro Nyasaye nodagie nyaka chieng’ e ngima makare chuth kaka Jehova ne dwaro a e chakruok. Wachne wacho kama: “Koro kar dak mar Nyasaye ji ni go; Nyasaye nodag kodgi, kendo gini-bed joge, mi Nyasaye owuon nobed kodgi. Kendo Nyasaye noywe pi wang’ duto e wengegi; tho ok nobedie kendo, kata ywak, kata nduru, kata rem ok nobedie, nikech gik machon osekadho.” —Fweny 21:3, 4.

Maria, dayo ma jahigni 84 ma ne owuo kuome e sula mokwongo, mor nikech geno mar dak e ngima ma kamano. To nade in? Be diher ng’eyo weche momedore e wi “ngima maradier”—mabiro bedoe ka Pinyruodh Nyasaye locho? (1 Timotheo 6:19) Ka en kamano, inyalo penjo Joneno mag Jehova man machiegni kodi kata inyalo ndiko ne joma ogoyo gasedni.* ■

* Bug Ang’o ma Muma Puonjo Kuom Adier?, mogo gi Joneno mag Jehova, osekonyo ji mang’eny mondo ong’e gima Ndiko puonjo e wi weche mopogore opogore.

kata ringo kode e osiptal sama tuwone mar sukari omedore. Giwacho ni kinde moko giol ahinya. Kata kamano, gimor mana kaka Yesu nowacho, nimar gin gi kuwe mang’eny e chunyi nikech ging’eyo ni gikonyo wuon Maria kaka dwarore.

PUONJ: “Mano mor manadi ne joma ohero kuwe.”—Mathayo 5:9, *New World Translation*.

KAKA PUONJNO KONYOWA BEDO GI NGIMA MAMOR: Bedo ng’at “mohero kuwe” tiende sie en bedo ng’at “makelo kuwe.” Ere kaka bedo ng’at makelo kuwe kelo mor e ngima? Mano miyo wabedo gi winjruok maber gi jogo mwatudorego. Luwo puonj ma Muma chiwoni biro konyowa: “Ka nyalorenu, beduru gi kuwe kod ji duto, kaka unyalo.” (Jo Rumi 12:18) “Ji duto” oriwo joodwa koda jomamoko manyalo bedo ni ok gin Jokristo wetewa. Be en adier ni bedo gi kuwe gi “ji duto” nyalo miyo ngimani omed bedo mamor?

WECHE MA NE OTIMORE E NGIMA NG’ATO: Ne ane gima ne otimore e ngima dhako moro miluongo ni Nair. Kuom higni, osenyagore gi chandruoge mang’eny mosemiyo bedo gi kuwe, to moloyo e ode, ok osebedone mayot.

Nyaka ne chwore weye higni madirom 15, osebedo kopidho nyithinde ka en kende. Achiel kuom yawuote ne tiyo gi yedhe mameru kendo kinde mang’eny nobedo ng’at ma rori madwaro hinyo nyamin koda Nair min mare. Nair wacho ni gik mosepuonjore e Muma ose-miye teko mar bedo ng’at makelo kuwe kata e bwo

Nair

KAKA IWACHONWA GI
ESA LEINONEN

HIGA MA NONYUOLEE:

1960

PINY MOAE:

FINLAND

CHON:

NE AJAGOYO THUMBE
MAG KOKO

© Kaj Ewart

“Ne an ja mahundu”

NGIMANA MACHON: Ne apon Turku, taon ma ne odhier ma ne nitie e dho nam. Wuonwa ne piem e tuke adhong’ kata ngum, kendo an gi owadwa matin ne wabedo jo adhong’. Kinde ma ne an e skul, ne athoro gora gi ng’ato ang’ata motugo koda lweny. Kane abedo rawera, ne adonjo e grub jonjore kendo mano nomiyo amedo donjo e timbe gero moloyo. Ne achako hero thumbe mag koko kendo ne agombo bedo jathum mang’ula.

Ne anyiewo gige thum moko kendo ne alosa band. Mapiyo nono, an e ma ne ang’era ahinya e bandno. Kane awer, ne ahero timora magala gala. Nikech jobandwa ne gin joma gere kendo ne rwakore e yo magala gala, ne wang’ere ahinya. Ne wachako goyo thum e nyim ji mang’eny kendo ne waloso wende ma moko kuomgi ne jofwamb weche opako. Ka higni mag 1980 ne dhi rumo, ne wadhi wer Amerka mondo bandwa ong’ere kuno. Ne wawer matin New York koda Los Angeles, kendo kapok wadok Finland, ne waloso tudruok gi joma timo ohand thum kuno.

Kata obedo ni ahero bandno, ne pod awinjo ni aremo gimoro e ngimana. Ne aol gi piem gi gero ma ne nitie e ohand thum kendo chunya be ne ojok gi kaka ne atiyo gi ngimana mana e manyo mor. Ne ang’eyo ni an ng’at marach, to ne ok adwar ni owang’a e mach maok tho. Omiyo, ne atemo nono buge mag dinde mopogore opogore kendo ne akwayo Nyasaye mondo okonya kata obedo ni ne aneno ni ok anyal more kata atim ang’o.

KAKA MUMA NOLOKO NGIMANA: Ne ondika e posta. Chieng’ moro ne afwenyo ni achiel kuom jotich wetena ne en Janeno mar Jehova. Ne apenje penjo modhuro. Dwokone ma ne winjore maler kendo mowuok e Ndiko ne omora ahinya kendo ne omiyo ayie mondo opunja Muma. Bang’puonjruok Muma kuom jumbe matin, bandna ne oyudo thuolo mar dhi wer Amerka kendo mano ne dhi kelonwa

“Wuonwa me polo en jang’wono kendo odwaro ni joma olokore moweyo richo ma ne gitimo chon, okuo”

ohala maber. Ne aneno ni ma e thuolo ma ne asebedo ka arito e ngimana duto.

Ne anyiso Janeno ma ne puonjore koda ni ne adwaro ni awer dichiel mogik kae to aket pacha duto e luwo puonj mag Muma. Ne ok ochiwo pache, to ne onyisa mana ni asom weche Yesu mayudore e Mathayo 6:24. Ndikono wacho niya: “Onge ng’ato ma nyalo tiyo ni ruodhi ariyo.” Dhoga ne omoko kane afwenyo tiend weche ma Yesu nowachogo. To bang’ ndalo matin, japuonjna e ma ne dhoge omoko! Nanyise ni nikech ne adwaro luwo Yesu, ne ang’ado mar weyo bandno!

Muma ne chalona mana ka kiyo ming’iruokie manyisa kama onego alosi. (Jakobo 1:22-25) Ne an ja mahundu. Ne asungora kendo gombona mar yudo duong’ ne okalo tong’. Ne ayenyo kendo ne ahero goruok. Ndawa gi kong’o ne amadho nyamin anega. Kane afwenyo kaka kit ngimana ne obalo gi chike Muma, ne aneno ni ago le e kidi. Kata kamano, ne aikora timo lokruok.—Jo Efeso 4:22-24.

Kane eka achako puonjora, chunya ne chandore ahinya kuom gik maricho ma ne atimo e kinde mokalo. Kata kamano, Janeno ma ne puonja Muma ne okonya ahinya. Nonyisa gima Muma wacho e bug Isaiah 1:18: “Kata richou obet makwar ahinya, ginidok matar kaka theluji.” Ndikoni kaachiel gi mamoko nomiyo aneno ni Wuonwa me polo en jang’wono kendo odwaro ni joma olokore moweyo richo ma ne gitimo chon, okuo.

Kaka ne amedo ng’eyo Jehova kendo here, ne adwaro chiwone ngimana. (Zaburi 40:8) Nobatisa e higa mar 1992 e chokruok moriwo pinje mar Joneno mag Jehova ma ne otim St. Petersburg, Russia.

KAKA MUMA OSEKONYA: Asebedo gi osiepe mang’eny e kind joma lamo Jehova. Kinde ka kinde, wajoromo mondo wago thumba mabeyo, to mano miyowa mor nimar thum en achiel kuom mich mabeyo ma Nyasaye omiyowa. (Jakobo 1:17) Gimoro machielo mosebedona gweh, en jaoda miluongo ni Kristina. Wasekadho kode e mor kod pek mag ngima, kendo enie osiep chunya.

Ka dine ok an Janeno mar Jehova, dikoro aseho. Chon ne asiko anyumora e chandruok moro bang’ machielo. Sani to koro ang’eyo kama ngimana ochomo kendo amor gi kaka ngimana dhi. ■

GORO MANYISO JOLWENY
MOTING'O WIYE WASIKGI KENDO
BIWOGI KAMORO ACHIEL

Erich Lessing/Art Resource, NY

Ang'o momiyo ne oluong Nineve ni "dala motimo remo"?

Nineve e ma ne en dala maduong' mar piny Ashuru. Ne en dala maduong' ma ne nig'i ute mabeyo mag ruodhi, hekalu, ndeche malach koda ohingni madongo dongo. Janabi ma Ja-Yahudi miluongo ni Nahum noluongo dalano ni "dala motimo remo."—Nahum 3:1.

Mano ne en adier nikech piche ma ne opa e kor od Sennakerib e piny Nineve nyiso kaka Jo-Asuria ne gin jo mahundu. Achiel kuom gorogo nyiso ka ng'ato odiyo jatwech piny kendo ywayo lewe oko. Goro moko nyiso kaka joma ne itero twech ne iywayo gi tonde motwe kata moruw e olow mochwogo um-gi kata dhogi. Jotend pinge ma ne osele, ne ilieronegi wiye ruodhigi ma ne osenegi mondo ochal kaka tigo.

Archibald Henry Sayce, ma nono histori mar Asuria nolero timbe mahundu ma Jo-Asuria ne jotimo bang' loyo taon moro. Owachoniya: "Ne iketo wiye dhano e wang' yo ma jalo lweny ne dhi kaloe; yawuoyi gi nyiri ne iwang'o ka ngima, ka moko kuomgi ne iketo tenge mondo otimnegi mahundu mokalo kanyo; chwo to ne iguro e yien, moko to ne ipoko pien-gi duto ka gingima, moko ne itucho wangegi, moko ne ing'ado oko lwetegi gi tiendegi, moko to ne ing'ado itgi kata umgi oko." ■

Ang'o momiyo Jo-Yahudi ne keto rageng' e wi tat utegi?

Nyasaye nochiko Jo-Yahudi niya: 'Kigero ot manyien, mondo iri irageng' e wi tati, ni kik imi buch remo omak odi, kapo ni ng'ato ogore piny a kanyo.' (Rapar mar Chik 22:8) Keto rageng' ne dware nikech Jo-Yahudi ma ne odak kinde ma ne ondikie Muma, ne timo gik mang'eny e wi tat utegi.

Thoth ut Jo-Israel ne wigi opamore. Tado ne en kama owinjore gi oyo chieng', yueyo, kata timo tije matindo tindo mag ot. Kinde oro, ne en kama owinjore gi nindo. (1 Samuel 9:26) Japur ne moyo cham e wi tado kapok odhi reggi.—Joshua 2:6.

Joma ne lamo Nyasaye madier kata joma ne lamo nyiseche manono, ne jotiyo gi wi tado kaka kar lamo. (Nehemia 8:16-18; Yeremia 19:13) Jaote Petro nodhi e wi tado sa auchiel odiechieng' mondo olem. (Tich Joote 10:9-16) Kapo ni yiend mzabibu kata othidhe e ma ne oumgo wi tado, mano ne kelo tipo maber.

Buk miluongo ni *The Land and the Book* wacho ni ute Jo-Israel ne nig'i ngas kata kama iidhogo tado. Ngasno ne nyalo bedo "oko mar ot maok bor gi laru." Omiyo wuon ot ne nyalo lor a e wi tado maok odonjo e i ot. Ma konyowa winjo tiend siem ma Yesu nochiwom mar wuok mapiyo e dala miketho, niya: "Ng'a manie tat ot kik olor mondo ogol gik moko manie ode."—Mathayo 24:17. ■

“Kwauru, Eka Nomiu”

“Ruoth, puonjwa lemo.” (Luka 11:1) Achiel kuom jopuonjre Yesu nopenje penjoni. Kane Yesu dwoko penjono, nochiwo ranyisi ariyo ma-puonjowa kaka wanyalo lemo mi Nyasaye winjwa. Kapo ni isegapenjori kabe Nyasaye winjo lemo magi, ibiro mor ng’eyo dwoko ma Yesu ne ochiwo.—**Som Luka 11:5-13.**

Ranyisi mokwongo keto pachwa kuom ng’at ma lemo. (Luka 11:5-8) E siganano, ng’ato yudo wendo e chuny otieno to oonge chiero monyalo miye. Ng’at ma nigi wendononeno ni nyaka otim gimoro gie sano. Kata obedo ni en otieno kama-no, odhi ir osiepane mondo okwaye mkate. Osie-pneno kwongo tamore chiewo nikech ok odwa chando joode manindo. To nikech ng’at ma nigi wendononeno ok ol kata wiye ok kuodi, otimo sinani kokwayo nyaka osiepneno chung’ malo kendo miye gima odwarono.*

Ang’o ma ranyisini puonjowa e wi wach lemo? Yesu nyisowa ni dwarore ni watim sinani kata kik waol—wadhi nyime kwayo, manyo, koda dwong’o. (Luka 11:9, 10) Nikech ang’o? Be en adier ni Yesu wacho ni Nyasaye ok dwar winjowa sama walemo? Ooyo. Yesu nyisowa ni mopogore gi osiep ng’ato ma digni konye, Nyasaye to gombo miyowa gik mowinjore ma wakwaye ka wan gi yie. Wanyiso yie ma kamano kuom timo sinani. Kuom kwayo nyadinwoya, wanyiso ni wadwaro gadier gima wakwayo kendo wayie chuth ni Nyasaye nyalo miyowago ka wachno luwore gi dwache.—Mariko 11:24; 1 Johana 5:14.

Ranyisi mar ariyo keto pachwa kuom ‘jawinj

* Ranyisi ma Yesu nogolono nyiso gik matimore e ngima gadier. Jo-Yahudi ne neno ni rwako welo en ting’ ma Nyasaye dwaro ni gi-chop. Kindego, ji ne loso mkate moromo mana odiechieng’ achiel, omiyo kwaruok mkate ka mar ng’ato orumo ne en gima gijotimo. Bende, kapo ni ne gin jochan, joodno duto ne nyalo nindo piny e ot achiel.

kwayo’ mag ji, ma en Jehova. (Zaburi 65:2) Yesu penjo niya: “To ere ng’ato kuomu ma wuon nya-thi, ma ka wuode okwaye . . . rech, domiye thuol kar rech koso? Kata ka okwaye tong gwe-no, domiye okela koso?” Dwoko nenore maler—onge wuoro mohero nyithinde manyalo miyogi gik manyalo hinyogi. Kae to Yesu nolero kaka ranyisino tiyo: Ka jo maricho e ma ong’eyo miyo nyithindgi “mich mabeyo,” donge ‘Wuoro me polo ok nochiw mokadho roho maler’—ma en e mich maberie moloyo—monyalo miyo nyithinde manie pinyka mokwaye! *—Luka 11:11-13; Mathayo 7:11.

Nyasaye gombo miyowa gik mowinjore ma wakwaye ka wan gi yie

Ang’o ma ranyisini puonjowa e wi Jehova, ma en ‘Jawinj kwayo mag ji’? Yesu dwaro ni wang’e ni Jehova en Wuoro madewowa kendo madwaro miyowa gigo ma wachando. Omiyo, jogo malamo Jehova nyalo bedo thuolo nyise gigo manie chunygi. Kendo ng’eyo ni odwaro ni giyud ber miyo girwako dwoko momiyogi kata obedo ni ok en dwoko ma ne giparo.# ■

* Kinde mang’eny, Yesu ne konyo ji neno kor wach kuom nyisogi ni ka dhano ma jaricho nyalo timo gimoro maber, to nade Nyasaye ma jahera.

Mondo ipuonjri kaka inyalo lemo kendo Nyasaye owinji, ne sula mar 17 e bug *Ang’o ma Muma Puonjo Kuom Adier?* mogo gi Joneno mag Jehova.

“Nowuotho gi Nyasaye”

NOA ne koro ojony kendo nowinjo ka dende lit. Tem ane neno kobet e bao moro mondo oyue matin kong’iyo yie marang’ongo matamre gi nono ma ne ogero. Lam maliet ne ng’we kendo ne nitie koko mang’eny nikech bepe ma ne igoyo. Gi kama nobetieno, Noa ne nyalo neno kaka yawuote tiyo matek kuonde mopogore opogore e yie maduon’no. Chiege ma ne ohero ahinya kaachiel gi yawuote gi mondegi, nosebedo ka tiyo kode matek e tijni kuom higni pieche. Ne gisetiyo ahinya, kata kamano, tich ne pod nitie!

Jomoko ne paro ni Noa gi joode ne gin joma ofuwo. Kaka Noa ne dhi ka tieko yieno, e kaka jogo ne medo nyiero ka giwuoro kabe ataro mauwo piny ngima ne nyalore. Masira ma Noa ne wacho ni biro biro ne chalonegi mana lek! Ne giwuoro gimomiyo ng’ato ne nyalo ketho higni mang’eny mag ngimane koda mag joode e tich manono kaka mano. Kata kamano, Jehova, Nyasach Noa, ne ok okawe kaka ng’at mofuwo to ne one ne e yo mopogore ahinya.

Wach Nyasaye wacho ni: “Noa nowuotho gi Nyasaye.” (Chakruok 6:9) Mano tiende ne en ang’o? Ok ni Nyasaye ne owuotho e piny kata ni Noa ne odhi e polo. Kar mano, Noa ne winjo Nyasaye e yore duto mag ngimane kendo nohero Nyasaye ahinya ma koro ne chalo ka gima en gi Jehova giwuotho kanyachiel kaka osiepe. Higni alufe bang’e, Muma nowacho ni ‘kuom yie, Noa . . . noketo ni piny bura.’ (Jo Hibrania 11:7)

Notimo kamano nade? Ang’o mwanyalo puonjore e kindewagi kuom yie mare?

NG’AT MAKARE E PINY MOBAM

Noa ne odongo e piny ma ne medo mana sikore e richo. Piny ne rach kata mana e kinde kwar mare miluongo ni Enok, ma bende ne en ng’at makare ma ne owuotho gi Nyasaye. Enok nosekoro ni chieng’ bura ne dhi bedoe ne jogo maok oluoro Nyasaye. To koro, e kinde Noa, timbe maricho nomedore ahinya. Kuom adier, e wang’ Jehova, piny ne okethore nikech ne opong’ gi mahundu. (Chakruok 5:22; 6:11; Juda 14, 15) Ang’o ma notimore ma nomiyo richo omedore ahinya?

Gimoro marach ahinya notimore e kind yawuot Nyasaye, ma gin malaieke. Achiel kuomgi ne oseng’ango ne Jehova kuom ketho nying Nyasaye kendo rwako Adam gi Hawa e richo mobe do Satan Jachien. E kinde Noa, malaieke mamoko bende nochako ng’ango ne loch makare mar Jehova. Kane giweyo kar dak ma ne Nyasaye omiyogi e polo, ne gibiro e pinyka ma gilokore gibedo dhano kendo gikawo nyiri mabeyo beyo mondo obed mondegi. Malaieke ma jong’ayigo ne orwako dhano e timbe maricho.—Chakruok 3:1-5; 6:1, 2; Juda 6, 7.

E wi mano, nyithindo ma ne malaiekego onyuo lo gi mon-go nobedo joma robede mokalo tong’ kendo tekregi nohingo tekre mar dhano. Muma luongogi ni joroteke ma ne goyo jomoko. Nikech ne gin jokwinyo ma jomahundu, ne gimiyoyi

piny omedo bedo gi timbe ma achach mag gero. Ok kawwa gi wuoro ni e wang' Jachwech 'timbe maricho mag dhano nogundho e piny, kendo paro duto mag chunye ne rach pile.' Jehova nong'ado mar tieko piny marachno bang' higni 120.—Chakruok 6:3-5.

Parie kaka pidho nyithindo e piny marach kamano ne tek! Noa to ne opidho nyithinde maber. Ne oyudo dhako maber. Kane Noa obedo jahigni 500, nochako nyuolo nyithindo; yawuoyi adek—Shem, Ham, gi Jafeth.* Jonyuolgo ne nigiting' mar rito nyithindgi mondo jomaricho ma ne odak e alworano kik kethgi. Nikech yawuoyi matindo jodwaro ni gibed "jo marateke" kendo "man gi duong'", ne yot mondo yawuot Noa bende ogomb bedo kaka nyithind malaikago. Kata obedo ni Noa gi chiege ne ok nyal dino it nyithindgi mondo kik giwinj gik maricho duto ma jorotekego ne timo, ne ginyalo puonjo nyithindgi adiera mabeyo e wi Jehova Nyasaye, ma en Nyasaye mosin gi timbe maricho. Ne nyaka gipuonj nyithindgi ni timbe mahundu koda mag ng'anjo ma ne onya ahinya e piny, ne miyo Jehova owinj malit e chunye.—Chakruok 6:6.

Jonyuol me kindegi ong'eyo kaka Noa gi chiege ne ni e chal matek. Piny masani bende opong' gi mahundu koda ng'anjo. Kata gik molos mondo nyithindo otuggo bende opong' gi weche ma kamago. Jonyuol mariek timo duto ma

* Joma chon-go ne dak aming'a ahinya moloyo kaka wadak e kindegi. Nenore ni ne gidak aming'a kamano nikech ne gin tieng' machiegni gi mar Adam gi Hawa ma ne gin joma tek kendo makare e chakruokgi.

ginyalo mondo gilo weche ma kamago kuom puonjo nyithindgi e wi Jehova, ma en Nyasach kuwe, mabiro tieko timbe mahundu duto. (Zaburi 11:5; 37:10, 11) Inyalo puonjo nyithindi ma gibed jomabeyo Noa gi chiege ne otimo kamano. Yawuotgi nodongo mobedo jomabeyo kendo ne gikendo mon ma bende ne oyie keto Nyasaye madier, Jehova, obed mokwongo e ngimagi.

"LOS YIE"

Gimoro notimore chieng' moro ma ne oloko ngima Noa nyaka chieng'. Jehova nonyiso jatichne moherono ni nodwaro tieko pinyo. Nyasaye nochiko Noa niya: "Los yie gi yien mar gofer."—Chakruok 6:14.

Yie Noani ne ok en meli kaka jomoko paro. Ne ok olose malich ahinya kaka iloso meli ma kindewagi. Ne en mana kaka sanduk marang'ongo. Jehova nomiyo Noa pim sie mar yieno, nolerone kaka nonego ogere, kendo nonyise kaka nonego omwon iye gi oko kotiyo gi lam. Nonyiso Noa gimomiyo nonego oger yieno, kowacho niya: "Ne, akelo ataro mar pige kuom piny . . . gik moko duto ma ni e piny notho." Kata kamano, Jehova nonyiso Noa niya: "Inidonji e yie, in kod yawuoti, kod chiegi, gi mond yawuoti kodi." Ne dwarore bende ni Noa okel kit le duto e i yie. Mana gik ma ne dhi bedo ei yie e ma ne dhi tony e Ataro ma ne dhi birono!—Chakruok 6:17-20.

Noa ne nigiti tich mapek ma ne pok odwarone. Yieni ne dhi bedo marang'ongo—borne ne dhi bedo mita 133, lachne ne dhi bedo mita 22, kendo ne odhi bedo mita 13 kadhi malo. Ne

Noa gi chiege ne nigiting' mar rito nyithindgi mondo jomaricho ma ne odak e alworano kik kethgi

oduong' molooyo yie moro amora molos gi bao kata mana gie kindewagi. Be Noa ne otemo panjo ne migawoni, kata ywagore ni tijno ne pek ahinya, kata temo loko kaka nonyise ni otim mondo omi tijno obedne mayot? Muma dwoko kama: "Noa notimo kamano; duto ma Nyasaye nochike, kamano notimo."—Chakruok 6:22.

Tijno ne okawo higni pieche, samoro kind higni 40 gi 50. Ne onego otong' yien, otergi kama ne itiyoe kodgi, opagi, kendo oriwgi. Yieno ne onego obed gi gorofe adek, opog iye, kendo oket dhoot e bathe. Nenore ni ne nitie dirise gi yo ka malo, kendo tado mar yieno ne othulore mondo pi oridre.—Chakruok 6:14-16.

Kaka higni ne kalo kendo yie ne dhi karumo, nyaka bed ni Noa ne mor ahinya gi kaka joode ne riwe lwedo. Ne nitie tich moro machielo ma ne tek kata mana molooyo tij gero yie. Muma nyisowa ni Noa ne en "jayal wach makare." (2 Petro 2:5) Omiyo ne otelo ne joode e tich mar siemo jomaricho ni kethruok ne biro ma ne dhi tieko joma ok oluoro Nyasaye. Ji ne okawo siemno nade? Higni mang'eny bang'e Yesu Kristo nowuoyo kuom kindeno kowacho ni siemno "ne ok odonjonigi." Nowacho ni ne gidich gi yoregi mapile—chiemo, metho, koda kendo—mi ne ok giwinjo Noa. (Mathayo 24:37-39) Onge kiawa ni ji mang'eny ne jaro Noa kaachiel gi joode; nyalo bedo ni moko ne dwaro hinye kendo ne kwede gi gero.

Kata kamano, Noa gi joode ne odhi mana nyime. Kata ka joma ne odak e kindego ne neno ni tij gero yie ma ne en tich maduong'ie molooyo e ngima Noa ne en tich mofuwo kendo manono, Noa gi joode to ne odhi mana nyime gi gedo. Joot ma Jokristo e kindegi nyalo puonjore weche mang'eny kuom yie ma ne Noa gi joode onyiso nimar wan be wadak e kinde ma Muma luongo ni "ndalo mag giko." (2 Timotheo 3:1) Yesu ne owacho ni kinde ma wadakieni ne dhi chalo gi kinde ma ne Noa ogeroe yie. Sama jopiny bedo mang'ich ng'ich ka gikwedo kata gijaro wach Pinyruodh Nyasaye kata sando Jokristo, Jokristo onego opar ranyisi mar Noa. Ok gin e jo mokwongo romo gi pek ma kamago.

'DONJ E YIE'

Gikone, ne otiek gero yie bang' higni pieche. Kane Noa chiegni chopo jahigni 600 noyudo oselalo ji mang'eny e tho. Lamek, wuon-gi ne otho.* Higni abich bang'e, kwar Noa ma ne en Methusela wuon Lamek bende notho ka en jahigni 969—ma en e ng'ama nodak aming'a molooyo ji duto mowuo kuomgi e Muma. (Chakruok 5:27) Methusela gi Lamek nodak e kinde dhano mokwongo, Adam.

E higano bende, Noa noyudo wach manyien kowuok kuom Jehova Nyasaye, niya: "Biuru, in kod joodi duto udonj e yie." Kendo Nyasaye nonyiso Noa mondo okaw tienge duto mag le—gik maler, abiriyo abiriyo mar chiwo kaka misango, to mak ler, ariyo ariyo.—Chakruok 7:1-3.

Neno ka lego donjo e yie ne en gima wi Noa ok nyal wilgo. Le ne ng'eny nyowuoyo—ma wuotho wuotho, ma fuyo fuyo, ma lak lak, kama—ka tienge moko dongo, moko tindo, kendo kitgi opogore opogore. Nyaka bed ni Noa ne nigi tich matek ahinya kotemo mako, ywayo, kata sembo legi mondo gidonj e yie. Muma wacho ni 'ne gidonjo . . . e yie ir Noa.'—Chakruok 7:9.

Jomoko ma keto kiawa nyalo wacho ni: 'Gima kamano ne ok nyalre. Ere kaka lego duto ne nya-

* Lamek noluongo wuode ni Noa—ma tiende nyalo bedo "Yueyo" kata "Hoch"—kendo nokoro ni Noa ne dhi dak kaluwore gi nyingno kokelo ne ji yueyo kuom tich matek e piny ma ne osekuong'. (Chakruok 5:28, 29) Lamek ne otho maok oneno kaka wechego nochopo.

Kata obedo ni ne gineno gik manyiso ni Jehova ne gwedho Noa, pod ne ging'ayone wach ka gitamore winje

lo dak kanyachiel kama odiyore kamano?' Par ane wachni: Be chiko le kod winy en gima nyalo tamo Jachwech gik moko duto? Par ni Jehova e Nyasaye ma ne opogo Nam Makwar kendo ma ne ochungo chieng' kik sud. Be chopo gik moko duto manie sigand Noa ne nyalo tame? Ooyo, ne ok nyal tame, kendo nochopogi duto!

En adier ni Nyasaye ne nyalo yiero yo machielo mar reso le kod winygo. Kata kamano, en gima ber ni Nyasaye noyiero tiyo gi dhano e reso le, nimar mano paronwa ni dhano e ma ne omi ting' mar rito gik mangima duto manie piny a chakruok. (Chakruok 1:28) Jonyuol mang'eny e kindegi tiyo gi sigand Noa e puonjo nyithindgi ni Jehova dewo ahinya dhano koda le mochweyo.

Jehova nonyiso Noa ni ne odong' juma achiel to Ataro chakore. Nyaka bed ni mano ne en kinde modich ahinya ne joodno. Parie kaka ne en tich matek rwako kendo chano lego duto koda chiemo ma ne gidhi chamo ei yie kendo parie tich matek mar rwako e yie gik moko duto ma joodno ne dhi tiyogo e kinde ma ne gidhi bedo kuno. Nyaka bed ni chi Noa koda mond yawuote ne temo loso i yie obed kama ji ne nyalakie.

To nade joma ne olworogi? Kata obedo ni ne gineno gik manyiso ni Jehova ne gwedho Noa kaachiel gi tije, pod wach "ne ok odonjonigi." Kata obedo ni ne gineno ka le kod winy donjo e yie ne ok gidewo. Kata kamano, chuny ma ne gi-

nyisono ok kawwa gi wuoro. Kindewagi, ji neno gik mang'eny manyiso achiel kachiel ni wadak e ndalo giko, to ok gidew. To mana kaka jaote Petro nokoro, jong'a wach osebiro kod ng'ayi ka gijaro joma winjo siem ma Nyasaye chiwo. (2 Petro 3:3-6) To mano e kaka ji ne ng'ayo wach ne Noa kaachiel gi joode.

Ere kaka notiek joma ne ng'ayo wach? Muma nyisowa ni kane Noa gi joode kaachiel gi le oseedonjo e i yie, "Jehova nochiegone iye." Kapo ni ne nitie jong'a wach bute kanyo, nyaka bed ni mano ne ogyoygi nyang'eng'. To ka ok mano, koth malich ma ne ochweno ne omiyo giling'. Kendo koth nochwe, mochwe kendo ochwe—mimo piny mana kaka Jehova nowacho.—Chakruok 7:16-21.

Be Jehova ne mor nikech jomarichogo notho? Ooyo! (Ezekiel 33:11) Kar mano, noyudo osechiwonegi thuolo moromogi loko yoregi kendo gitim gik makare. Be mano ne nyalorenegi? Ngima Noa dwoko penjono. Kuom wuotho gi Jehova, kowinjo Nyasaye e weche duto, Noa nonyiso ni ji ne nyalo kuo. Mano e momiyo iwacho ni kuom yiene, noketo ne piny bura, kendo en owuon yieneno nokete kare e nyim Nyasaye. Yiene nomiyo okuo, en kaachiel gi joode. Ka iluwo yie mar Noa, ibiro resi kaachiel gi joma ihero. Mana kaka Noa, inyalo wuotho gi Jehova Nyasaye kaka osiepni. Kendo osiepno nyalo dhi nyime nyaka chieng'!

Be ng'ato nyalo winjo tiend weche manie Muma?

Muma en Wach Nyasaye. Ochalo gi barua mowuok kuom wuoro ma jahera. (2 Timotheo 3:16) Muma lero gima wanyalo timo mondo wamor Nyasaye, gi-momiyo Nyasaye oweyo mondo chandruok obedie, koda gima obiro timo ne dhano e kinde mabiro. Kata kamano, jopuonj mag din osegajo puonj mag Muma; kendo mano osemiyo chuny ji mang'eny osea kuom puonjore Muma ka gineno ni ok ginyal winjo tiende. —Tich Joote 20:29, 30.

Jehova Nyasaye dwaro ni wang'e adiera e wiye. Mano e ma omiyo ochiwonwa buk ma wanyalo winjo tiende.—Som 1 Timotheo 2:3, 4.

Ang'o minyalo timo mondo iwinj tiend Muma?

E wi chiwonwa Muma, Jehova miyowa gik makonyowa winjo tiend Muma. Ne ooro Yesu mondo opuonjwa. (Luka 4:16-21) Yesu ne okonyo jowinjone ng'eyo tiend Ndiko kuom hulo ndiko mopogore opogore. —Som Luka 24:27, 32, 45.

Yesu ne ochako kanyakla mar Jokristo mondo tich ma ne osechako odhi nyime. (Mathayo 28:19, 20) E kindegi, jolup madier mag Yesu konyo ji ng'eyo gima Muma puonjo e wi Nyasaye. Kapo ni diher ng'eyo tiend Muma, Joneno mag Jehova biro mor ahinya konyi.—Som Tich Joote 8:30, 31.

Mondo iyud weche momedore, ne sula mar 2 mar bugni, mogo gi Joneno mag Jehova

SOM DWOKO MAG PENJO MAMOKO
MAG MUMA E INTANET

